

**ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
MILLYI GWARDIYASI
HARBIY-TEKNIK INSTITUTI**

**ГУМАНИТАР ВА ИЖТИМОЙ ФАНЛАР
КАФЕДРАСИ**

**ЗАХИРИДДИН МУХАММАД БОБУР ҲАЁТИ ВА
МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ ДУНЁ ТАЛҚИНИДА
халқаро илмий-амалий конференцияси тўплами
2021 йил 12 феврал**

I-ҚИСМ

**ИЗУЧЕНИЕ ЖИЗНИ И НАСЛЕДИЯ ЗАХИРИДДИНА
МУХАММАДА БАБУРА В МИРОВОЙ
ИНТЕРПРЕТАЦИИ**

**сборник международной научно-практической
конференции
12 февраля 2021 года**

ЧАСТЬ I

**STUDYING THE LIFE AND LEGACY OF ZAHIRIDDIN
MUHAMMAD BABUR IN THE WORLD
INTERPRETATION**

**book of international scientific-practical conference
February 12, 2021**

PART I

Тошкент – 2021

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI MILLIY GWARDIYASI

ҲАРБИЙ-ТЕХНИК ИНСТИТУТИ

ГУМАНИТАР ВА ИЖТИМОЙ ФАНЛАР КАФЕДРАСИ

**ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР ҲАЁТИ ВА МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ
ДУНЁ ТАЛҚИНИДА**

халқаро илмий-амалий конференцияси тўплами

2021 йил 12 феврал

I-ҚИСМ

**ИЗУЧЕНИЕ ЖИЗНИ И НАСЛЕДИЯ ЗАХИРИДДИНА МУХАММАДА БАБУРА В
МИРОВОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ**

сборник международной научно-практической конференции
12 февраля 2021 года

ЧАСТЬ I

**STUDYING THE LIFE AND LEGACY OF ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR IN
THE WORLD INTERPRETATION**

book of international scientific-practical conference

February 12, 2021

PART I

Тошкент – 2021

Захириддин Мухаммад Бобур ҳаёти ва меросини ўрганиш дунё талқинида //
Халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами – Т.: Ўзбекистон Республикаси
Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти, 2021 – 402 б.

Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти Кенгаши
томонидан нашрга тавсия этилган (2021 йил _____ - сонли баённома).

Масъул муҳаррир: **Р.А.Сайфулов** – Миллий гвардия Марказий девони режалаштириш, мувофиқлаштириш ва ҳамкорлик бўлими бошлиғи, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD),

Таҳрир хайъати: **Ғ.Р.Мирзаев** - Миллий гвардия Ҳарбий-техник институти катта ўқитувчиси, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Н.С. Расулова– Миллий гвардия Ҳарбий-техник институти доценти, тарих фанлари номзоди, доцент
Х.Д.Хакназаров – Миллий гвардия Ҳарбий-техник институти доценти, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР ҲАЗРАТЛАРИ ДУНЕ ОЛИМЛАРИ НАЗАРИДА

Одинаева Н. Л.

Бухоро давлат университети ўқитувчиси

Ҳамитова С.

Бухоро давлат университети талабаси

Ҳар бир инсон дунёга келар экан бу ёруғ оламда ҳали уни нималар кутиши фақатгина Яратган эгамга аён. Бу кенг оламнинг ташвишлар-у, шодликлар буларнинг барчаси инсон зотига қоронғу, очилмаган бир китоб кабидир. Балки шудир ҳаёт мазмуни.

Эътиборингизга ҳавола этмоқчи бўлганим ҳаётнинг турли ўнқир-чўнқир йўлларидан мардонавор ўтган, дунёнинг ғам аламлари-ю, қутилмаган мусибатларини эрта татиб кўрган етук шахс , буюк бобокалонимиз , сўнгги темурий шаҳзодалардан Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳазратларидир. Бу улуғ зотнинг жозибатор шахси , жўшқин ҳаёти ва фаолияти, инсоний фазилатлари, жаҳон фанига қўшган ҳиссаси, шунингдек, авлодларга бағишлаб кўплаб илмий-тарихий асарлари диққатга сазовордир. Яна бир эътиборли жиҳати шундаки, жаҳон тарихнавислик илмида “Енг қўп ва хўп” ўрганилган юртдошимиз ҳам Бобурдир. Айни дамга қадар ўзбек ёзувчиларидан ташқари Бобур ҳақида асар яратган ўнлаб чет эллик муаллифларнинг номларини айтиш жоиздир. Жумладан, 1995-йили “Чўлпон” нашриётида инглиз тарихчиси У.Ерскининг “Бобур Ҳиндистонда” асари, хинд тарихчиси Л.П.Шарманинг 1988-йили Деҳлида босилган “Бобурийлар салтанати” асари, америкалик олим С.М.Беркнинг “Акбаршоҳ – бобурийларнинг энг буюғи” (Берк Акбаршоҳ шахсияти ва фаолияти мисолида Ҳиндистонга Бобур асос солган, жаҳон тарихига, “Буюк мўғул империяси” номи билан кирган салтанатнинг мустаҳкам томир ёзиш жараёнини тасвирлайди) асарларида Бобурга замондош тарихчиларнинг қўлёзмалари, Ҳиндистон тарихига оид тадқиқотлар, XX асрнинг дунёга машҳур таржимон ва олимларнинг асарларида Бобурнинг бутун ҳаёти ва ижод йўли, болалик, ўспиринлик, йигитлик йиллари, ғам-алам соя солган ташвишли, сер машаққат кунлари, ҳукмронлик фаолияти, диний-фалсафий қарашлари, давлатни бошқариш усули, маданият ва санъатга муносабати сингари масалалар тасвирланган.

Америкалик тадқиқотчи Берк Бобур ҳақидаги қисқа ва лўнда тавсифларида буюк сиймонинг ҳаёт фаолияти, давлатчилик тарихидаги хизматлари ва шахсиятидаги энг муҳим жиҳатларни ёрқин намоён этган. Тадқиқотчи Берк Бобурнинг ҳукмронлик сиёсати хусусида шундай ёзади: “Бобуршоҳнинг фикрича, фотиҳлик ва ҳукмронлик ишида юз минг усул қўлласса ҳам ҳақ ва зарур ҳисобланади. Бироқ босиб олинган ерни, айниқса, бу ўлкаларни ўз салтанати таркибига киритиш режалаштирилган бўлса-да, у ғолиб аскарлар мағлублар мулкани талон-тарож қилишига мутлақо йўл қўймасди”.

“Бобурнома” ҳақидаги фикрлар ҳам диққатга сазовор: “Мен бор ҳақиқатни ёздим”, - дейди муаллиф ва ҳақиқатан ҳам у ўзининг мағлубият-у, омадсизликларини ва шунга олиб келган нотўғри хатти-ҳаракатларини, камчиликларини ўқувчидан яширмайди.

Таъбир жоизки, Бобур ҳаёт йўли ва ижодиётини бутун дунё, жумладан, Францияда ҳам кенг ўрганилган бўлиб, Франция илм аҳлига Заҳириддин Муҳаммад Бобур ва “Бобурнома” ҳақида биринчи бўлиб маълумот берган франсуз шарқшуноси Бартолеме ДъЕрбело (1621-1695) ҳисобланади. У ўзининг “Шарқ кутубхонаси”(Ла Библиотекеуе ориентале. Парис, 1967) комусидаги “Бобур ёки Бобар” номли мақоласида Бобурнинг ҳаёти, унинг давлати ва

саркардалик маҳорати , адабиёт ва санъатга кизикувчи илғор фикрли ва мукаммал шахс бўлгани ҳақида муҳим маълумотларни берган.

XIX асрга келиб Европа, хусусан, франсуз шарқшунослигида Бобур меросини ўрганиш, унинг асарларини таржима қилиш борасидаги янги давр бошланади. Айни шу йилларга келиб Бобурнинг йирик асари “Бобурнома” ни франсуз тилига таржима қилиш, унинг матн хусусиятларини ўрганиш, сиёсий- тарихий аҳамиятини баҳолашда франсуз олимлари эътиборга молик тадқиқотларни яратишди.

“Бобурнома” ни франсуз тилига таржима ва тадқиқ қилишга биринчилардан бўлиб шарқшунос Анри Жюл Клапрот (1783-1835) ҳаракатни бошлайди. 1824-йил А.Клапрот “Султон Бобур ёхуд “Бонурнома” тарихига оид кузатишлар” номли мақоласи омма эътиборига ҳавола этади. Марказий Осиё ва Сибирда яшаган халқлар тарихи, адабиёти ва маданиятини яхши билган Клапрот Европа шарқшунослигида “Бобурнома” хусусида илк маротаба тўлақонли фикр юритган эди. Шундан сўнг, 1854-йили Франция пойтахти Парижда “Ҳозирда ва қадимда яшаган тарихий шахслар ҳаёти” номли катта китоб чоп этилади. Ушбу китобдан шарқшунос М.Лангле (1763-1824) нинг “Заҳириддин Бобур ҳаёти ва ижоди” номли мақоласи ҳам ўрин эгаллаган. Мазкур мақолада Бобур ҳақида аввалги манбаларга нисбатан анча бой ва теран маълумот берилга бўлиб, китобхон ундан адиб ҳаёти фаолияти ва ижоди тўғрисида чуқурроқ билим олишга муваффақ бўлади. Бобурнинг ҳаёти ва ижоди Франция аҳлини тобора қизиқтириб бормоқда эди. Франсуз олимлари сўнгги йилларда Бобур тўғрисида тез-тез мақолалар чоп эттирар, китоблар нашр қилдирадди.

Чет эллик таникли олимлар Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳаёти ва ижодини ўрганар экан, ватандошимизнинг нечоғлик буюк шоҳ, соҳибдил шоир, рухий-маънавий жиҳатдан баркамол шахс, маърифатли етук инсон бўлганлигига амин бўладилар. Бу эса улуг бобокалонимиз Бобур меросига бўлган ҳурматни янада оширади. Зеро, буюк ватандошимиз Бобур ҳазратларининг жаҳон илмига ва давлат бошқарувига қўшган ҳиссасини англаб етиш , шунингдек, ўрнак бўларли жиҳатларини ўзимизга қабул қилиш учун олимлар мақолалар ҳамда китобларни чоп эттириш орқали амалга ошириш зарур. Буюк шоҳ ва шоир ижодиётини ўрганиш бугун ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўтган вақт ичидаги бу катта ютуқлар Ўзбекистонни дунё бобуршунослигининг марказига айланишига улкан ҳисса қўшди. Бобур ҳаёти ва ижоди билан халқимизга маънан яқинлашди. Барча бажарилган ишларнинг солномаси сифатида мамлакатимизда илк маротаба шахсга нисбатан қомус, яъни “Бобур энциклопедияси “ яратилди. 64 босма тобоқли бу улкан энциклопедияни яратишда бобуршунос олимлари қаторида Япония, Ҳиндистон, Туркия, Афғонистон ва европалик олимлар ҳам фаол иштирок этишди. Қолаверса, Бобур ижодини қирқ йилдан бери ўрганиб келаётган япониялик бобуршунос олим эйжи Мано энциклопедияга “бугун дунё бобуршунослари учун муҳим қўлланма” дея баҳо берди.

Ҳақиқатан ҳам буюк қомусий олим Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг “Бобурнома” асари бебаҳо қўлланма. У нафақат Марказий Осиё давлатлари ва ёки биз юқорида санаб ўтган юртлар, балки эрон, Туркия, Бангладеш, Покистон ва яна қатор давлатларнинг маданияти, урф-одатлари, тарихи, кадриятларини ўзида акс этгани билан қимматлидир. Қолаверса, Германиялик бобуршунос Клаус Шонинг эса “Бобурнома” га баҳо бериб, “мукаммал тизимдаги халқ тилида ёзилган энг катта ҳажмдаги асардир”, дея таъкидлайди. Хуллас, “Бобурнома” баҳоси йўқ асардир. Бу мемуар асар келажакда хали қўллаб бобуршунослар учун янги мавзу бўлади. Шу маънода асарнинг нозик жиҳатларини янада теран англаб, янгича қараш ва ёндашувлар билан унинг асосида янги қўлланмалар, луғатлар яратилса , биз бундан нафақат хурсанд бўламиз. Зеро, бугун Ўзбекистон бобуршунослик

марказига айланиб улгурди. Бу баҳога ўтган йиллар давомида ўзбек бобуршунослари томонидан амалга оширилган изланишлар натижасида эришилди. Тўғриси айтганда, бобуршуносликдаги барча изланишларни мукамал дейишдан йироқмиз. Бобур ва бобурийлар ижоди, фаолияти ҳақида нашр эттирилаётган айрим китоблар, қўлланмаларда чалқашликлар бор. Аслида иш бор жойда айрим камчилик нуқсонлар кузатилади, бир фикр иккинчисидан фарқ қилиши мумкин. Аммо бу Бобур асарларининг аслиятига ўз таъсирини ўтказмаслиги шарт. Чунки оддий китобхон аслиятни ўқиши керак. Мен бобуршунос олимларимизни синчковлик ва зийракликка чақирган бўлардим.

Хулоса қилиб айтганда, тарихсиз келажак бўлмайди. Инсон зоти яшар экан бу ёруғ оламда ҳеч қачон изланишдан тўхтамаслиги керак. Шунингдек, ўтмишдаги буюк боболаримиз сингари ўзидан келажак авлод учун ўчмас из қолдирса нур устига аъло нур бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Захириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома – Т.: Юлдузча, 1989.
2. Воҳидов Р.Ж, Эшонқулов Ҳ.П. Ўзбек мумтоз адабиёти тарихи – Т.:Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти. 2006.

МУНДАРИЖА

Мирақулов Мирафзал Миродилович	
Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти бошлиғи ўринбосарининг кириш сўзи	3
ЯЛПИ МАЖЛИС МАЪРУЗАЛАРИ	
Munevver Tekjan (Turkey)	
The books on the life of Babur from 19th century to present	5
Рамиз Аскер (Азербайджан)	
Бесконечная любовь к великому художнику слова	8
Янник Линц (Франция)	
Бобур буюклигининг турли қирралари	10
Фредерик Брессанд (Франция)	
Темурийлар давлатининг муносиб вориси	11
Syed Naqi Abbas, Khatib-ur-Rahman (India)	
Literary and cultural of Uzbekistan in India	12
Rasulova Nadira (Uzbekistan)	
Zakhiriddin Muhammad Babur - a great statesman and commander	13
Khaknazarov Khudoyberdi (Uzbekistan)	
The importance of Bobur's works in educating young military personnel in the patriotic spirit	15
I-ШЎЪБА. БОБУР ҲАЁТИ ВА МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ ЯНГИЧА ЁНДАШУВЛАР ВА ИННОВАЦИЯЛАР	
Рахимов Ж.	
Захириддин Муҳаммад Бобурнинг буюк саркардалиқ салоҳияти	18
Машрабов З., Мамасолиев Р.	
Бобуршунослик ва Бобур номли халқаро жамоат фонди	24

**II-ШҶҒБА: ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА БОБУРШУНОС ЙЎНАЛИШИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР
ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ҚИРРАЛАРИ**

Мирзаев Ғ.Р. Бобурийлар давлатининг мохир саркардаси ва дипломати	191
Ҳайитов Ш. Хорижда бобуршунослик	194
Толитов А.А. Европа мамлакатларида бобуршунослик соҳасидаги тадқиқотлар	197
Девяткин А.В. Ҳиндистонда бобуршунослик йўналишидаги тадқиқотлар ва уларнинг аҳамияти	200
Ҳауғуллаева К.Р. Bobur hayoti va ijodi ingliz adiblari nigohida	202
Nazarov T.T., Meliqo‘ziyev J.G‘. Boburnoma asari dunyo olimlari tadqiqotlarida	205
Азизов Р.М. Осиё мамлакатларида Бобур ҳаёти ва меросини ўрганиш соҳасидаги тадқиқотлар	208
Ҳакназарова З.А. “Бобурнома”нинг хорижий тиллардаги таржималарининг қиёсий таҳлили	212
Polvonov J.A. “Boburnoma” – dunyo olimlari tadqiqotlarida	215
Abdulhayrov D.P. Die arabismen in der deutschen gegenwartsprache	217
Абдуллаев Д.Н. Отмеченная наградами спонсорская инициатива Захириддина Мухаммеда Бабура	221
Гадаев Ҳ.У. Захириддин Мухаммад Бобур дунё олимлари нигоҳида	223
Одинаева Н.Л., Ҳамитова С. Захириддин Мухаммад Бобур ҳазратлари дунё олимлари назарида	227